

REFORMA SISTEMULUI DE EDUCAȚIE DIN REPUBLICA SLOVENIA

Prof dr. Pavel Zgaga
CEPS, Universitatea din Ljubljana, Slovenia

Datorită proceselor care au caracterizat educația din Republica Slovenia pe parcursul ultimului deceniu, această perioadă poate fi numită pe bună dreptate “zece ani de schimbare”. Aceste procese, prin care s-au cercetat și elaborat concepte teoretice noi, urmate apoi de schimbări în practică, au intrat în ultimul timp în atenția altor țări din zonă și a opiniei publice internaționale. La nivel regional, specialiștii (mai ales din țările care s-au format din corpul fostei Iugoslavii) pot înțelege mai ușor însemnătatea acestui proces deoarece multe dintre problemele de la începutul anilor nouăzeci erau asemănătoare, dacă nu identice. Cursul evenimentelor din aceste țări a fost fragmentat de contexte istorice diferite, însă experiența dobândită poate fi folosită astăzi din plin. În secolul ce a trecut ne-am folosit în mare măsură și de experiențele critice ale altor țări din afara regiunii menționate pentru a contribui la calitatea principalelor decizii în domeniu, fapt pentru care această lucrare va interesa probabil și pe cititorii din acele țări. În acest scop, doresc să prezint totalitatea problemelor educaționale cu care ne-am confruntat (sau cu care ne confruntăm încă), modul de abordare a analizei lor, soluțiile și rezultatele obținute. Sunt convins că țările din sud-estul Europei își vor putea însuși acele elemente care le-ar putea servi în dezvoltarea sistemului autohton de învățământ în contextul actual.

1. Soluționarea numeroaselor probleme (1990-1993)

Începutul anilor nouăzeci a fost marcat în multe țări din Europa centrală și de est de mari mișcări istorice. Fiind vorba de procese binecunoscute și îndelung dezbătute, nu vom mai stăruii asupra importanței acestor evenimente. Dacă vom analiza sistemul educațional din punct de vedere al proceselor politice și sociale de la începutul intervalului în care au devenit independente republicile fostei Iugoslavii, vom constata cu ușurință că nu a fost vorba de motive neîntemeiate, ci de rațiuni care sunt esențiale pentru dezvoltarea unei națiuni democratice moderne. Mai mult, la sfârșitul anilor optzeci ne-am confruntat în mod obiectiv cu două tipuri de strategii: cu tipul evoluției către o societate modernă deschisă și pluralistă („tranziția”), care la acea dată era caracteristică doar pentru centrul și estul Europei, și cu tipul modern de *information* respectiv *knowledge based society* / *societatea bazată pe cunoaștere*, care începând din anii optzeci începea să devină

de fapt modelul internațional. Dacă s-ar pleca doar de la primul dintre aceste două tipuri, cred că interpretarea proceselor din sfera educației ar fi eronată. Fără îndoială aceste procese sunt mult mai complexe deoarece au cuprins factori ”regionali” și ”globali”, însă nu trebuie să uităm nici un moment că modificările sistemului educativ nu sunt impuse doar de schimbările politice. Ele au fost necesare datorită transformărilor globale și la nivel de civilizație.

De aceste cuvinte mari eram deja pe deplin conștienți la sfârșitul anilor optzeci: aș reaminti doar aprinsa controversă de atunci pe tema ”societății civile” sau ”postmoderne”. Când, datorită contextului istoric, s-a ajuns la situația în care se putea prelua conducerea și se putea începe un drum nou atât de mult așteptat, situația a devenit imediat mult mai pragmatică. Autorul acestui text s-a alăturat în primăvara anului 1992 noii echipe a Ministerului Educației și Sportului (rămânând în cadrul ei vreme de opt ani, până în 2000), formate din cadre din universități sau institute. Problema de bază nu era lipsa de idei originale, ci din contră, rezolvarea numeroaselor probleme.

Schimbările de pe plan politic au condus la schimbări urgente și în sistemul educativ. Este vorba de schimbările care nu țineau de introducerea de strategii moderne de învățare, de metodele alternative sau de cele mai recente cuceriri ale științei, ci care vizau rezolvări (cu totul și cu totul pragmatice) la nivel funcțional și administrativ, de exemplu cum să se facă trecerea de la vechiul sistem de finanțare, la sistemul bugetar clasic astfel încât sistemul educațional să nu mai oscileze ci, din contra, să evolueze? Cum să se realizeze modificările în procedura de numire a directorilor astfel încât să se asigure responsabilitatea școlii în ceea ce privește mediul, să crească motivația profesorilor și părinților și să se elimine în același timp noua ”partitocrație”? Este vorba, deci, despre schimbări formale absolut necesare în legislație, care să vizeze în special domeniul organizării și finanțării învățământului, despre statutul profesorilor, despre contractul colectiv de muncă, despre statutul școlilor particulare și despre includerea lor în sistemul global de învățământ, mai ales pe criteriul calității, despre posibilitatea elevilor de a se transfera dintr-o școală în alta etc. Pe lângă problemele interne mai trebuie amintite deciziile strategice din acordurile bilaterale și multilaterale în ceea ce privește recunoașterea atestatelor școlare, aderarea la proiectele educaționale internaționale. Aici intră și binecunoscutele probleme legate de educația copiilor refugiați din zonele de conflict de atunci. Pe scurt, ne-am concentrat atenția asupra schimbărilor rapide și eficiente ale metodelor globale și ale sistemului educativ. Astfel, am învățat prima lecție crucială: viața este întotdeauna pe primul loc.

2. Problemele „tranziției” și rezolvarea lor (1991-1995)

Însă faptul că viața este întotdeauna pe primul loc nu înseamnă că trebuie să neglijăm analizarea ei și a elaborării de programe de reformă. Din contră, numeroasele probleme reale constituie singurul punct de plecare în abordarea modificărilor și în îmbunătățirea sistemului. Printre problemele centrale de la care s-a pornit în elaborarea strategiilor de schimbare, am putea include nenumărate teme. Ne vom concentra în cele ce urmează pe cele mai importante.

Concomitența schimbărilor locale la nivel politic și social cu cele globale ale civilizației, despre care am vorbit deja, a influențat și nivelul concret de schimbări radicale în cerințele pieței de muncă, dar și interesele și ambițiile educaționale ale individului. Relația dintre învățământ și cunoștințele dobândite a început să se schimbe: cunoștințele devin din ce în ce mai puțin condiția unică pentru a participa la viața activă și influențează din ce în ce mai mult poziția individului și opiniile acestuia în „societatea deschisă”. În contextul dat, în structura învățământului, mai cu seamă în cel secundar și universitar, a apărut următoarea problemă: cum să se satisfacă cererile de înscriere în școli și facultăți. Această problemă, dificilă nu doar din punct de vedere al mijloacelor financiare, a fost agravată de anumite procese specifice „tranziției”. Căderea „giganților economici” de odinioară și creșterea șomajului au dus la creșterea interesului generației tinere vizavi de școlarizare: aproape peste noapte, popularitatea tehnicienilor mașiniști a fost înlocuită de cea a comercianților sau a economiștilor. Pe lângă aceste schimbări fundamentale în orientarea profesională, a crescut foarte mult și numărul celor care după școala elementară urmează un liceu și apoi învățământul universitar. Toate acestea au exercitat mari presiuni asupra rețelei școlare care trebuia (cât mai repede) adaptată și extinsă, dar și îmbunătățită.

Numeroasele probleme actuale, care la început păreau să nu aibă prea mare legătură cu cele legate de metodele și strategiile sistemului de învățământ, încep să urmărească exact acest lucru: analiza amănunțită, simularea de scenarii posibile de dezvoltare, căutarea de metode educative prin care să se poată contracara procesele negative. Problema de bază a sistemului de învățământ din țările în tranziție poate fi formulată simplu: accesul tuturor celor care doresc și sunt apti la școli de calitate. Neglijarea acestui principiu înseamnă doar amânarea problemei pentru viitor și prin asta riscul ca ea să se acutizeze în direcții nebanuite. Nu este vorba doar de tinerii care rămân pe stradă și dau bătăi de cap strategiilor naționale și programelor sociale, ci și de destrămarea efectivă a rețelei școlare, demotivarea profesorilor etc. Această prognoză sumbră poate fi evitată doar dacă ne motivează să rezolvăm problemele stringente, fiind cu adevărat eficace doar atunci când ia în calcul funcționarea pe termen lung a sistemului și calitatea educației.

Alături de interesul crescând în ceea ce privește înscrierea care determină adaptarea rețelei școlare, această lucrare caută și o abordare rațională a condițiilor

materiale ale învățământului. Este vorba despre manuale, despre accesibilitatea, actualitatea și calitatea lor, despre opțiuni și alternative. Aici putem include și numeroasele probleme sociale legate de învățământ – bursele, căminele, masa, transportul etc., dar și pe cele legate de progresul profesional al cadrelor didactice și al tuturor celor care lucrează în domeniul educației. În final, tot aici se includ și noile provocări care nu trebuie privite ca un lux sau ca un capriciu: introducerea tehnologiei moderne în învățământ, învățarea de limbi străine, învățământul fără limită de vârstă, mobilitatea internațională etc. Pe scurt: în viața de zi cu zi se spune adesea că nu suntem suficient de bogați ca să ne permiten să cumpărăm ieftin. Când vorbim de sistemele naționale de educație, această frază nu este cu nimic mai puțin ilustrativă. Dacă funcțiile de bază ale educației nu sunt satisfăcute, se poate ajunge la colapsul sistemului. Revigorarea acestuia este mai scumpă pentru bugetul de stat, în anumite cazuri fiind imposibil de reparat (de exemplu, generația care își neglijează posibilitățile), iar în altele de neiertat (cu consecințe sociale și culturale).

N-ar fi nimic neobișnuit dacă cei care lucrează în învățământ ar gândi astfel. Din contră, acest lucru este normal, însă nu și suficient. Învățământul trebuie tratat ca o prioritate națională și trebuie să i se acorde însemnătatea cuvenită, însă de la el trebuie să se și aștepte rezultate concrete. În această privință, în Slovenia, „Legea privind asigurarea mijloacelor necesare unor programe de dezvoltare educațională din Republica Slovenia” a fost votată în Consiliul de Stat în anul 1994, prin aceasta garantându-se 27.548.000.000 SIT pentru mijloace suplimentare pentru intervalul 1994-1999. Datorită acestui fapt, Slovenia a înregistrat la jumătatea anilor nouăzeci un salt de la 4,8% PIB la 6% PIB pentru educație, adică a atins un nivel recomandat și de UNESCO printre alte organizații.

Unul dintre argumentele decisive care permit și înlesnesc realizarea deciziilor politice despre priorități este organizarea și administrarea calitativă a sistemului și dezvoltarea costurilor și profesiilor care garantează evoluția. Încă din prima jumătate a anilor nouăzeci s-a acordat o mare atenție organizării Ministerului Educației și diversificării posturilor din cadrul acestuia. De fapt, în contextul actual și în condițiile formării statului independent, acest minister abia acum lua ființă. Nu am fi putut să considerăm comunitățile noastre educaționale și celelalte forme de organizații anterioare drept parte calificată a administrației de stat, care să se poată confrunta cu toate provocările ce reies din contextul istoric.

Conceptul de societate democratică, deschisă, nu se oprește la crearea aparatului calificat și autorizat de stat. Educația este un exemplu excepțional din domeniul în care ingerința statului și societății civile trebuie să fie cât mai bine cântărită – datorită dreptului la educație, datorită drepturilor părinților, ale comunităților locale, datorită autonomiei științei și profesiilor ... În anii nouăzeci, au apărut comisiile de experți. Astfel s-a format Consiliul de experți în probleme

de educație ale Republicii Slovene, care a căpătat o formă și o funcție oarecum diferită. În prima jumătate a anilor nouăzeci, când s-a întărit convingerea în importanța imensă a educației profesionale s-a înființat un Consiliu special de experți în probleme de formare profesională din Republica Slovenă, iar pe măsură ce a crescut conștiința rolului educației la orice vârstă, s-a înființat și un Consiliu de experți în problemele de educație a adulților. Aceste trei consilii de experți au fost confirmate de noua legislație din 1996, iar mai târziu, prin Decizia Guvernului și a ministrului, au început să funcționeze și altele (o mare importanță a avut-o Consiliul Național pentru Curriculum, dar trebuie amintit și Consiliul pentru educația copiilor cu nevoi speciale, cel pentru educație muzicală, pentru limbi străine etc). Deși în această prezentare nu ne ocupăm de învățământul universitar, trebuie totuși să adăugăm că în mod similar, și-a început în 1994 activitatea și Consiliul pentru învățământ universitar al RS (învățământul universitar fiind în toată această perioadă în ingerința Ministerului Educației). Toate aceste instituții, dintre care unele lucrează chiar și cu mai multe comisii, au reunit un mare număr de experți din diferite domenii ale educației, dar și din afara învățământului (ocuparea forței de muncă, sindicate, asociații etc.) care să permită lărgirea cercului de inițiative și a schimbul liber de opinii.

În aceste consilii s-au adunat profesioniști – fie ca experți individuali, fie ca reprezentanți ai unor instituții, având anumite prerogative întărite prin lege (de exemplu, adoptarea planurilor și programelor, întocmirea de noi prevederi etc.). Un rol foarte mare în sprijinul profesional l-au jucat și instituțiile de profil. Pe primul loc este Institutul de Educație al RS, care se mai ocupă și astăzi cu dezvoltarea educației și consilierea la nivel de grădinițe, școli elementare și licee. În anii nouăzeci s-au mai înființat și altele noi. În anul 1991 exista deja Centrul Andragoški, în 1993 a apărut Centrul Național de Examinare (CNE) care se ocupa de pregătirea examenului de bacalaureat. În anul 1995 apare Centrul de educație profesională (împreună cu Ministerul Muncii și Camera Economică), Școala pentru directori (directorii trebuie să treacă un examen obligatoriu pentru care se pregătesc în această școală). În același timp școala se mai ocupă în mod profesionist de problemele de administrație școlară, de calitate etc. și în cele din urmă, Centrul de activități școlare și extrașcolare (rețeaua de cămine din locațiile fostelor puncte de frontieră – școala în natură, sportul, întâlnirile între tineri).

Toate aceste instituții au apărut ca răspuns la soluționarea problemelor de moment, însă în evoluția lor ulterioară au preluat anumite sarcini din diferite sectoare strategice ale sistemului de învățământ. Astfel, în vederea soluționării numeroaselor probleme, s-au creat atât instrumentele, cât și suportul teoretic pentru reconstrucția globală a sistemului educativ.

3. Evoluția învățământului la nivel internațional

Așa cum am mai arătat deja, reforma învățământului a fost strâns legată de contextul internațional. Colaborarea bilaterală, de obicei cu țările Uniunii Europene, în special cu cele „mai mici”, a fost de un real folos în instruirea cadrelor și analizarea tehnicilor străine. Chiar de la început au fost sprijinite și cadrele mai tinere, dându-li-se oportunitatea să studieze evoluția anumitor probleme în diferite state ale Europei (așa s-a și format, de exemplu colectivul Școlii pentru directori). Numeroasele vizite în instituțiile acestor țări ne-au permis accesul la experiența acumulată care prezintă importanță în modificarea sistemului autohton. La acestea se adaugă și formarea bazelor de date și a bibliografiei, adaptarea metodologiei, iar la nivel formal, contacte directe cu profesioniști recunoscuți din afară.

O mare importanță prezintă și participarea la programele multilaterale. Încă de la început, Slovenia a avut undă verde în ceea ce privește programele Comisiei Europene. La începutul anilor nouăzeci, în centrul atenției publice s-a aflat programul TEMPUS. Acesta se referă în cea mai mare parte la învățământul universitar, însă datorită Facultății de Pedagogie din cadrul Universității din Ljubljana și a altor instituții academice, s-au derulat și proiecte de o deosebită importanță pentru formarea cadrelor didactice și a progresului învățământului în școli (științele naturii, limbile străine etc.). În cadrul programului PHARE (de care se apropie programul CARDS de astăzi), am reușit să finalizăm o serie de proiecte de dezvoltare a educației profesionale, atât la nivel liceal, cât și universitar. Pe lângă aceste proiecte ale Comisiei Europene care au fost de un real sprijin, trebuie amintită și colaborarea fructuoasă cu organizații internaționale cum ar fi Consiliul Europei și UNESCO, iar din a doua jumătate a anilor nouăzeci și OECD. Prin intermediul acestor organizații am reușit să ne folosim de rezultatele expertizelor internaționale și să efectuăm schimburi de experiență. Aceste schimburi împreună cu ajutorul de specialitate sunt foarte importante în unele proiecte de dezvoltare cum ar fi, de exemplu, introducerea bacalaureatului extern sau reforma învățământului superior. În acest context am putea menționa și aderarea la cercetări internaționale (de exemplu, TIMS) care au necesitat importante investiții la nivelul mijloacelor interne, dar care conform statisticilor efectuate în domeniul educației arată că rezultatele obținute, prin comparație cu cele de la nivel internațional, fac aceste investiții foarte profitabile. Din câte știu, Croația are posibilitatea să ia parte într-un proiect similar numit PISA (OECD).

În a doua jumătate a anilor nouăzeci, pe baza acestor proiecte educative a început așa-numitul proces de „integrare în Europa”. Tratatul dintre guvernele țărilor candidate și Comisia Europeană s-au referit la mai mult de treizeci de domenii. Chiar și în acest moment, negocierii sloveni mai finalizează acordurile

în ceea ce privește ultimele domenii. Tratatul în domeniul educației au fost programate chiar la început (1997) și s-au încheiat repede și cu succes. În baza lor, în mai 1998, ni s-a permis accesul în programele Uniunii Europene din domeniul educației și formării cadrelor: Socrates, Leonardo da Vinci și Tinerii pentru Europa. Școlile și facultățile noastre, profesorii și studenții văd în această aderare o stimulare în sensul calității. lor

4. Introducerea bacalaureatului extern (1993-1995)

Unul dintre cele mai importante proiecte din acești zece ani este cu siguranță introducerea bacalaureatului. Decizia în ceea ce privește noua formulă de bacalaureat a fost luată încă din 1989, fiind unul dintre numeroasele concepte referitoare la fluxul inovațiilor în educație. Evenimentele furtunoase din următorii doi ani au încetinit acest proiect, însă mai ales după 1992, s-a trecut la schimbări concrete. Cu ajutorul specialiștilor internaționali, așa cum am mai spus, și-au început activitatea o serie de comisii de examinare, s-au pregătit teste, au fost instruiți examinatorii externi, s-a stimulat sistemul de notare și toată logistica necesară. Sistemul examinării externe este complicat și controversat. Greșelile care pot oricând apărea în acest sistem sunt mult mai greu de mușamalizat și pot fi mult mai nefaste decât în cazul sistemului tradițional. De aceea, atât printre elevi (și părinți) cât și printre profesori au fost destul de multe rezerve. Este vorba de o inovație care ne era cunoscută doar din literatura de specialitate elaborată pe baza experiențelor unor țări din Europa de vest și de aceea nu e de mirare că aceste neliniști au pus stăpânire chiar și pe experți.

Cel mai frecvent reproș din partea cercurilor religioase avertiza asupra „supraaglomerării” elevilor. De fapt, nu era vorba de o critică sistematizată, ci despre o judecată de valoare cunoscută tuturor culturilor permisive contemporane. Din aceste motive, reproșurile s-au mai domolit în momentul în care au început să se tipărească așa numitele cataloage pentru bacalaureat, pe care unii le-au supranumit „acordul” dintre școală și elev. Aceste cataloage reprezintă o încercare sistematizată de introducere de standarde (minime) pe care școala trebuie să le ofere elevului, și pe care acesta trebuie să și le însușească. Cultura noului examen de bacalaureat promova transparența cerințelor și pregătirea planificată pentru examen spre deosebire de cea tradițională, cultură ce promova uneori o examinare represivă, aproape ca o inițiere mistică. Au mai existat și alte publicații despre procedura și regulamentul examenelor de bacalaureat. Prin aceste s-a mai elucidat încă o chestiune de mare importanță, cea privitoare la integritatea (*fairness*) și obiectivitatea cuantificării cunoștințelor și la caracterul democratic al procedurilor care se utilizează în acest sens. De fapt chiar obiectivitatea rezultatelor bacalaureatului extern a fost în cele din urmă argumentul care i-a convins pe profesorii de gimnaziu (și prin asta s-a micșorat presiunea existentă din partea

părinților, mai ales a celor cu „situație”, asupra profesorilor) și pe cei universitari. Datorită introducerii examenului de bacalaureat extern facultățile nu au mai organizat examene de admitere, decizia fiind pe deplin îndreptățită după cum dovedește practica ultimilor ani. Din comisiile de bacalaureat fac parte și profesori universitari, fapt care risipește orice bănuieli și, ceea ce este cel mai important, leagă constructiv cele două segmente ale verticalei educaționale.

După pregătiri intensive care au durat doi ani, atât comisia de examinatori și serviciul de logistică la nivel național, cât și profesorii și elevii din școli au realizat în anul 1994 o simulare a examenului de bacalaureat în aproape 10% din numărul total al școlilor. Încercarea nu a întâmpinat probleme, iar în anul următor (1995), bacalaureatul s-a susținut în toate liceele. În afară de elevii gimnaziilor, în acea perioadă se puteau prezenta la bacalaureat și elevii școlilor tehnice și profesionale (cu durata studiilor de 4 ani). Încă multă vreme toți elevii au mai avut ca alternativă pentru bacalaureat posibilitatea susținerii unui examen de absolvire „intern”. Introducerea bacalaureatului a stimulat puternic elaborarea schimbărilor conceptuale în sistemul de învățământ secundar.

5. O nouă concepție despre învățământ și o nouă legislație (1993-1996)

Am încercat să rezolvăm cele mai arzătoare probleme din învățământ cu ajutorul câtorva proiecte de dezvoltare cum ar fi proiectul bacalaureatului extern (ar fi trebuit să amintim de exemplu: noul regulament de acces în grădinițe, evaluarea prin calificative sau învățarea de timpuriu a limbilor străine în școlile elementare, sistemul dual din școlile profesionale, școlile post liceale din învățământul superior etc), iar primele experiențe pozitive ne-au încredințat că a venit timpul unei noi concepții globale despre educație și învățământ. În acest scop s-a înființat un cerc larg de experți și profesori care a început să sintetizeze rezultatele cercetărilor în teritoriu și ale experiențelor acumulate. Scopul final a fost dublu: însușirea documentației strategice la nivel național și pe baza acesteia adaptarea noii legislații.

Prima parte a acestui țel a fost realizată de „Cartea albă a educației în Republica Slovenia” (din februarie 1995; traducere în engleză 1996; traducere în sârbă 2001), fiind prima de acest gen care tratează metodele, principiile și punctele de plecare teoretice, elaborând apoi toate elementele esențiale ale verticalei educative pentru fiecare segment în parte: de la grădinițele de stat, școlile elementare cu nouă clase, gimnaziile (teoretice și tehnice sau profesionale), școlile profesionale din învățământul secundar (cu durata studiilor de doi, trei sau patru ani) și cel superior (doi ani), cel universitar (cu durată de trei ani - colegii și patru

ani - universitățile) și, în cele din urmă învățământul fără limite de vârstă respectiv educația maturilor. Pregătirea cadrelor presupune studii universitare. Documentul completează și definiția conceptuală a școlilor publice și private: școlile publice se bazează pe neutralitate și pe valori comune cum ar fi democrația, solidaritatea, toleranța, în ele fiind permise activitățile profesionale, politice sau de alt gen, în timp ce școlile private permit doar anumite doctrine pedagogice sau profesionale, fiind finanțate din bugetul de stat într-un procent ridicat (85%).

Paralel cu întocmirea „Cărții albe” s-au desfășurat pregătirile noii legislații, aproape „în pachet”. Încă din 1993 Consiliul de Stat a adoptat „Legea privitoare la învățământul superior” prin care se introducea bacalaureatul extern ca o condiție pentru înscrierea la facultate (pentru școlile postliceale de profil se putea candida și cu examenul de absolvire) și se desființa examenul de admitere. O dată cu apariția „Cărții albe”, ministerul a finalizat proiectul referitor la adoptarea propunerii de lege la care și-au dat concursul mulți experți și juriști. În primăvara anului 1995 Guvernul a înaintat acest pachet de propuneri Consiliului de Stat. Procedura a durat exact un an de zile. În primăvara anului 1996 s-a votat „Legea privind organizarea și finanțarea educației” considerată o lege fundamentală, și alte legi locale, spre exemplu „Legea grădinițelor”, „Legea școlilor elementare”, „Legea formării profesionale și a meseriilor”, „Legea gimnaziului”, „Legea educației adulților”. După câteva luni s-a votat și noua „Lege a inspecțiilor școlare”, care se deosebește de conceptul clasic de inspecție școlară aducând forme noi și fiind însoțită de măsuri de introducere a proceselor de autocontrol și de asigurare a calității în școli.

După acest „pachet”, de șase legi au mai urmat și altele. Astfel anul trecut (2000) s-a votat „Legea privind orientarea copiilor cu nevoi speciale”, „Legea școlilor de muzică” și „Legea calificărilor profesionale la nivel național”. S-au votat (sau sunt în fază de proiect) și câteva completări la anumite legi votate în anul 1996. În anii trecuți s-au pregătit mai mult de 300 de regulamente legislative. Este vorba de sistemul juridic, care trebuie să permită schimbări reale în programul de lucru al grădinițelor și școlilor.

6. Introducerea de legi noi în practica educațională (1996-2000)

Prin votarea noii legislații schimbările din structura învățământului au devenit normă, urmând deci a fi aplicate. Perioada 1996-1998 este caracterizată de schimbări de fond de care s-a ocupat mai ales corpul de experți numit de Guvernul Republicii Slovene – Consiliul Național pentru Curriculum. Acesta era responsabil de pregătirea noului curriculum, ajutat fiind în această sarcină de Comisiile

Curriculare Regionale (ale școlilor elementare, gimnaziilor, școlilor pentru adulți etc.), de Comisiile curriculare pe discipline și de activitatea profesorilor. Deci, în procesul pregătirii și selectării prevederilor noului curriculum, a fost angrenat un număr mare de experți și de profesori. Timp de doi ani s-au purtat discuții aprinse, majoritatea conducând la decizii în consens. Consiliul național curricular mai era răspunzător și de înaintarea propunerilor noului curriculum către consiliile de experți autorizați în probleme legislative (vezi mai sus, punctul 2). Acestea au obținut majoritatea în anul școlar 1998-1999.

6.1. Educația timpurie

Principalul scop al schimbărilor curriculare în ce privește educația timpurie era cuprinderea unui număr din ce în ce mai mare de copii (în prezent aproximativ 60%) în grădinițe, dar și flexibilitatea și ridicarea calității programului grădinițelor. Noul curriculum pentru grădinițe (de stat) a fost adoptat în martie 1999. Pricipiile sale își au originea în Convenția pentru drepturile copilului, fiind vorba de trecerea de la tradiționala accentuare a conținutului la procesul educației timpurii. Acest proces vizează motivația copilului, acordând o mai mare atenție individualizării. Printre domeniile noului curriculum se numără mișcarea, limbajul, arta, socializarea, științele naturii și matematica, activități care se găsesc mereu într-o relație de interdependență. Elementele noilor metode curriculare se mai referă și la respectarea identității familiei, la includerea părinților în planificarea activităților, dreptul acestora de a-și obișnui copii treptat cu grădinița etc. Noul curriculum oferă mai multă flexibilitate, în special prin programul redus (jumătate de zi). Introducerea sa în grădinițe se face treptat: aproape 25% din numărul grădinițelor au adoptat (benevol) noul curriculum în anul școlar 1999/2000.

6.2. Școala elementară

Cea mai importantă decizie adoptată de Consiliul de Stat este cea privind școlile elementare cu nouă clase. Școala începe de la vârsta de 6 ani, într-o formă „blândă” prin care se intenționează schimbarea totală a metodelor de la începutul educației: în acest proces educatoarea și învățătoarea lucrează împreună. Școala elementară este împărțită în trei „triade”, la sfârșitul cărora este prevăzută susținerea unei verificări la nivel național a cunoștințelor dobândite (pregătirea acestui subsistem este încă în curs de derulare). Verificarea de la sfârșitul primei și celei de-a doua triade este concepută ca o examinare internă (monitorizare), în timp ce examenul extern de la sfârșitul școlii elementare contribuie la nota finală a elevului (deci nota obținută la examenul extern reprezintă 50%, cealaltă jumătate

fiind nota dată de învățătoare). La nivelul școlii elementare cu nouă clase s-au produs multe schimbări didactice și de conținut, de exemplu notarea prin calificative sau introducerea în a treia triadă a materiilor opționale. Fiecare elev trebuie să aleagă trei materii opționale din domeniul tehnico-natural și socio-uman. Până la această oră s-au perfecționat aproape 40 de programe opționale diferite (școla trebuie să ofere cel puțin șase materii opționale, alese astfel încât să respecte tradiția școlii, particularitățile locale, interesele specifice ale copilului sau ale mediului, posibilitățile școlilor și ale profesorilor etc.). Nu demult, Consiliul de experți a adoptat în programul materiilor opționale și limba croată, decizie deosebit de interesantă pentru zonele de graniță.

Introducerea curriculumului școlilor elementare cu nouă clase s-a făcut de asemenea treptat. Un procent de 10% din școli (pe bază de concurs) au început în anul școlar 1999/2000, în anul 2000/2001 un procent de 25%, în 2001/2002, 40%, și restul în 2002/2003. Introducerea școlilor elementare cu nouă clase a fost însoțită de pregătirea sistematică a cadrelor (educație suplimentară obligatorie). În prezent, în procesul introducerii școlilor de nouă ani, o mare importanță se acordă programului școlilor cu opt clase, respectiv actualizării sale. O altă mare problemă din domeniul școlilor elementare este și scăderea demografică care duce automat la reducerea rețelei de școli elementare. Extinderea la nouă clase și îmbunătățirea standardelor (de exemplu, grupe mai mici) în aceste regiuni poate atenua anumite tensiuni care altfel ar putea izbucni (de exemplu, surplusul de profesori).

6.3. Formarea profesională

Cel mai important principiu din cadrul domeniului formării profesionale este acela al perteneriatului dintre școli și economie. Acesta este susținut chiar și de Consiliul de formare profesională al RS care are o structură tripartită (pedagogi, patroni, sindicate). Noile cerințe de pe piața forței de muncă reprezintă punctul de plecare în crearea noului curriculum. Este vorba de programele flexibile de educație profesională. Acestea sunt programe scurte de până la 2 ani care se adresează populației cu grad de risc. Există și forme alternative, de exemplu școala cu producție (vizând accesul tinerilor marginalizați la sistemul de învățământ normal). În sistem sunt menținute și școlile tradiționale cu durată de trei ani — „școlile profesionale”, care oferă atât pregătire școlară cât și combinată. La acest sistem dual apelează aproximativ 5% din totalul populației angrenate în învățământul secundar. Nici nu a fost conceput ca o mare „magistrală” educativă. El depinde de interesul tinerilor și de ofertele firmelor. Școlile profesionale cu durata studiilor de patru ani (școlile tehnice) au devenit forma cea mai frecventă,

însă o dată cu schimbările globale la nivelul educației, acestea au fost nevoite să își definească o nouă poziție, mai ales în raport cu școlile tehnice. Tot celor care termină „școlile profesionale” li se adresează și sistemul „3+2”: doi ani suplimentari pentru a obține calificarea de tehnicieni.

Aceste forme reprezintă de cele mai multe ori o continuare a programelor de dinainte. Ca o noutate absolută s-au introdus cursurile de maiștri, cursuri profesionale și școli profesionale superioare (cu durata de doi ani). Cursurile de maiștri permit obținerea calificării ca maestru, iar cele profesionale se adresează absolvenților de gimnaziu care nu intenționează să-și continue studiile, ci doresc să obțină calificarea pentru o meserie. Școlile profesionale superioare fac parte din învățământul superior, dar sunt delimitate de învățământul universitar. Scopul lor este obținerea unei experiențe profesionale de excepție, preluând în același timp anumite roluri ale centrelor de dezvoltare din centrele locale din Slovenia. Momentan în Slovenia există aproape 20 de astfel de școli cu aproximativ 5000 de studenți. Aceste școli au un rol pozitiv mai ales în educația adulților (în colaborare cu firmele locale).

Formarea profesională a fost afectată de multe schimbări didactice și de conținut, iar la nivel de sistem este important de remarcat trecerea de la examenul final de absolvire (introdus în 1990/1991) la „bacalaureatul profesional” (introdus în anul școlar 2001/2002). Modificarea Legii privitoare la învățământul superior (1999) în sensul susținerii bacalaureatului profesional, permite înscrierea la studiile universitare.

6.4. Gimnaziul

Gimnaziul tradițional, care în anii opzeci a dispărut din anumite regiuni din cauza introducerii educației de îndrumare, a revenit la sfârșitul acestei perioade. La revenirea sa au contribuit programele actuale și celelalte inovații, dintre care cea mai importantă a fost introducerea bacalaureatului extern în anul 1995. Din această cauză schimbările curriculare din cadrul învățământului gimnazial din a doua jumătate a anilor nouăzeci nu au fost atât de mari ca, spre exemplu, cele referitoare la școlile elementare. Teoretic, gimnaziul rămâne o etapă pregătitoare pentru învățământul superior, iar interesul crescând pentru educația secundară precum și interesul în ceea ce privește programele flexibile au dus la diferențierea gimnaziilor normale de cele profesionale. Ambele sunt școli de educație generală, dar școlile profesionale sunt „nuanțate” astfel încât o anumită parte a programului (de exemplu, tehnica sau economia) au o mai mare importanță, în detrimentul altor obiecte. Și la nivelul gimnaziului s-au produs anumite schimbări didactice și de

conținut, dintre care cea mai interesantă ar fi probabil introducerea de materii opționale. Dacă „cursurile profesionale” permit rămânerea în sistem a acelor absolvenților de gimnaziu care nu intenționează să-și continue studiile în cadrul învățământului superior, introducerea „cursurilor cu posibilitate de susținere a bacalaureatului” cu durată de un an, permit elevilor școlilor profesionale să se pregătească pentru bacalaureatul extern și să-și continue educația în învățământul superior.

6.5. Formarea profesorilor

Paralel cu toate aceste schimbări s-a modificat și sistemul formării cadrelor didactice. De fapt, chiar de la mijlocul anilor optzeci, s-a luat hotărârea de transformare a Academiei Pedagogice de atunci în Facultatea de Pedagogie din cadrul Universității din Ljubljana, respectiv din Maribor. Nu a fost vorba doar despre schimbarea numelui, ci și despre o concepție total diferită care lua în calcul schimbările ce se impuneau în sistemul educațional luat ca întreg. Conceptul de formare a profesorilor universitari cuprinde automat și componenta cercetării, o caracteristică generală a studiilor universitare. Pe de altă parte, introducerea studiilor universitare cu diplomă a fost dirijată către crearea condițiilor pentru începerea studiilor postuniversitare (specializări, masterat, doctorat). Acest stadiu a fost atins la mijlocul anilor nouăzeci.

După pregătirea profesorilor în cadrul universității („pre-service”), din ce în ce mai mare atenție se acordă formării continue („in-service”). Aceasta se realizează în mai multe moduri. Cea mai răspândită este formarea profesională. De fapt, ea constă în module obligatorii cu durată de un an la care se înscriu majoritatea profesorilor. Cel care selectează aceste module este Consiliul de experți pe bază de concurs, astfel încât oferta propusă să fie cuprinzătoare și flexibilă, iar școlile și profesorii să poată opta. Ministerul nu condiționează deciziile profesionale, dar, prin finanțarea (în parte sau integrală) pe care o aduce, stimulează elaborarea programelor ce prezintă o importanță specială în dezvoltarea educației. Programele sunt elaborate de diferite instituții, de la Institutul pentru învățământul preuniversitar, până la institutele și asociațiile profesionale.

Alt mod de formare continuă îl constituie așa-zisele programe de studiu pentru perfecționare. Ele sunt realizate exclusiv de facultăți (programe care în practică durează de la două luni la un an), iar candidații primesc autorizația de a preda noul obiect sau de a realiza inovații curriculare. Astfel, de exemplu, în ultimii ani, facultățile elaborează un program de studiu pentru activitatea din prima triadă a școlii elementare de nouă ani, vizând învățarea timpurie a limbilor străine,

predarea științelor naturii (în a treia triadă), programul de religie și etică (și alte materii opționale din a treia triadă). Pentru activitatea gimnaziilor s-au elaborat programe de perfecționare a profesorilor care predau două obiecte în vederea predării intensive a unui obiect. În acest sens s-a mai elaborat și așa-numita perfecționare pedagogico-andragogică care se referă la autorizarea persoanelor licențiate, dar fără studii pedagogice (de exemplu, a inginerilor în școlile publice).

Mai trebuie amintită încă o modalitate de formare continuă: este vorba de studiile pentru diploma universitară după obținerea diplomei în (fostele) școli superioare (cu durată de 2 ani). Acestea studii îi vizează pe profesorii angajați, având ca rezultat dezvoltarea pedagogică, îmbogățirea cunoștințelor, dar și promovarea în funcție.

Bibliografie:

- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (1995), ur. J. Krek. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bahovec, E. D., Kodelja, Z. (1996), *Vrtci za današnji čas*. Ljubljana: Center za kulturološke raziskave pri Pedagoškem inštitutu in Društvo za kulturološke raziskave.
- Evalvacija* (2000.), ur. Darko Štrajn. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Garber, S. (2000), *The Decade of Change*. Ljubljana: CEPS <http://pef.pef.uni-lj.si/ceps/>
- Gabršček, S., Bethell, G. (1996), *Matura Examination in Slovenia. Case Study of the Introduction of an External Examinations System for Schools*. Ljubljana: National Examination Centre.
- Izhodišča za evalvacijo kurikularne prenove vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji*. (1999) Nacionalna komisija za uvajanje in spremljanje novosti in programov v vzgoji in izobraževanju. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Kakovost v vzgoji in izobraževanju*. Sodobna pedagogika. Vol. 51 (117). No. 4. Ljubljana, junij 2000.
- Kodelja, Z. (1995), *Laična šola. Pro et contra*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kongres pedagoških delavcev Slovenije. Programska prenova naše osnovne in srednje šole. Zbornik prispevkov*. Portorož, 13. do 15. marca 1997.
- Kosovel, I. (1990), *Vzgoja proti izobraževanju. Razprave in eseji*. Ljubljana: Slovensko društvo raziskovalcev šolskega polja.
- Kramar, J., Zgaga, P. (ur.) (1997), *Strokovna izhodišča za nacionalni program visokega šolstva v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, julij 1997.

- Medveš, Z., Muršak, J. (1993), *Poklicno itobraževanje – problemi in perspektive*. Ljubljana: Slovensko društvo pedagogov.
- Milharčič-Hladnik, m. in Šušteršič, J. (1986), *Šolska reforma je papirnati tiger*. Ljubljana: KRT.
- Pediček, F. (et al.) (1990), *Šola v političnem pluralizmu. Zbornik zaprav*. Ljubljana: Marsistični center CK ZKS.
- Razvoj visokega strokovnega šolstva v Republiki Sloveniji. Referati in poročila s tematske konference v Portorožu, 21. – 23. april 1994*. Ur. P. Zgaga. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, 1994.
- Reviews of National Policies for Education. Slovenia*. Organization for Economic Co-operation and Development, Centre for Co-operation with Non-members. OECD. Paris, 1999.
- Slanc, A. (ur.) (1996), *Srednješolsko izobraževanje v Republiki Sloveniji 1990. – 1996*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Šolska zakonodaja I*. Ministrstvo za šolstvo in šport. Ljubljana, april 1996.
- The Education System in Slovenia 1997. – 1998*. Ministry of Education and Sport. Ljubljana, June 1998. (National Eurydice Office).
- The Education System in Slovenia 1999*. Ministry of Education and Sport. Ljubljana, December 1999. (National Eurydice Office).
- The Education System in Slovenia 2000*. Ministry of Education and Sport. Ljubljana, December 2000. (National Eurydice Office).
- Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti v vzgoji in izobraževanju*. Zavod za šolstvo RS, Šola za ravnatelje, Center RS za poklicno izobraževanje, Ministrstvo za šolstvo in šport. Portorož, november 1999. (Nelektorirano delovno gradivo.)
- Vzgoja v javni šoli. Zbornik tekstov*. Ur. Zdenko Medveš (et al.). Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče v sodelovanju s Slovenskim društvom pedagogov, 1991.
- Vzgoja v javni šoli*. *Sodobna pedagogika*. Vol. 51 (117). No. 1. Ljubljana, januar 2000.
- Zaposlovanje: približevanje Evropi*. Ur. Sonja Pirher in Ivan Svetlik. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1994.
- Zasebno šolstvo. Structura, primerjava različnih šolskih sistemov in zakonodajne rešitve v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, julij 1996.
- Zbornik Evropski trendi v izobraževanju učiteljev*. Ur. M. Peček-Čuk. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 1998.
- Zbornik Izobraževanje učiteljev ob vstopu v tretje tisočletje. Stanje – potrebe – rešitve*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 1997.
- Zbornik Izobraževanje učiteljev za prenovljeno šolo*. Ur. J. Hytonen, C. Razdevšek Pučo, G. Smyth. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, 1999.

Zbornik *Kurikularna prenova*. Nacionalni Kurikularni svet. Ur. Andreja Barle Lakota, Katra Bergant. Ljubljana, marec 1997.

Zbornik *Prvi strokovni posvet o maturi*. Ljubljana: Republiški izpitni center, 1995.

Zbornik *Šola in učitelj na vajejih države*. Ur. M. Milharčič Hladnik, M. Šebart. Ljubljana: Slovensko društvo pedagogov, 1991.

Zbornik *Teorija vzgoje: moderna ali postmoderna? Šolsko polje 3*. Ur. E. D. Bahovec, Z. Kodelja, P. Zgaga. Ljubljana: Studium generale Univerze v Ljubljani, 1990.

Zbornik *Verouk v šole?! Šolsko polje 4*. Ur. S. Gaber, Z. Kodelja. Ljubljana & Škofja Loka: Krt & Zamorc, december 1990.

Zgaga, P., *Educational Policy and Quality in Education*. In: *Ways towards Quality in Education*. Ed. By I. Stronach, N. Trunk-Širca. N. Dimc. Open Society Institute Slovenia: Ljubljana 2000., pp. 39 – 50.

Notă: multe din operele citate, precum și altele asemănătoare, se pot găsi pe internet la adresa: <http://www.see-educoop.net>

Traducerea: Cristina Dinu
(*Institute of Educational Sciences, ROMANIA*)

Traducere autorizata de SEE ECN